

Handreiking voor diakenen

Notitie diaconaat vanuit de kerk in
de samenleving

Generale diaconale commissie
Hersteld Hervormde Kerk

HERSTELD HERVORMDE
KERK **DIACONAAT**

Versie 1.0

Generale diaconale commissie

Vendelier 51-D
3905 PC VEENENDAAL

Telefoon: (0318) 505541

Website: www.hhk.nl/diaconaat

Email: diaconaat@hersteldhervormdekerk.nl

Veenendaal, 2021 © Generale diaconale commissie. Hergebruik is alleen toegestaan met vermelding van de bron.

Inleiding

Als GDC constateerden we dat we als commissie wel veel toerusting aan plaatselijke diaconieën geven als het gaat om het diaconaat *binnen* de gemeente, zoals het bijstaan in financiële en psychosociale noden, maar relatief weinig met betrekking tot diaconaat *buiten* de kerk. Welke roeping heeft de kerk met betrekking tot diaconaat vanuit de kerk in de samenleving? Hoe kan dienstbetoon samengaan met evangelisatie? Hoe dient de gemeente toegerust en gemotiveerd te worden? Hoe kan deze vorm van diaconaat vormgegeven, georganiseerd en gecoördineerd worden? Op die vragen gaat deze notitie in.

Roeping van de kerk wat betreft omzien naar medemensen

Is de kerk geroepen om te zien naar mensen buiten de gemeente? Is het helpen van mensen buiten de gemeente niet een erg horizontale invulling van de roeping van de kerk? De gemeente is toch geroepen om het Evangelie uit te dragen, om de bediening van de verzoening voort te laten gaan en niet om medemenselijkheid te praktiseren? En leidt diaconaat buiten de gemeente er niet toe dat het heil wordt opgevat als iets dat in het hier en nu verwezenlijkt wordt? In plaats van het Bijbelse gegeven dat een christen hier op aarde een vreemdeling is die deel uitmaakt van het hemelse Koninkrijk. Laten we luisteren naar wat de Bijbel zegt over het omzien naar onze naaste.

De Bijbel roept ons op om goed te doen aan allen, in het bijzonder aan de huisgenoten des geloofs (Gal. 6:10). De laatsten in het bijzonder, maar niet alleen.¹ Indringend klinkt de oproep om naar anderen om te zien in Mattheüs 25, de beschrijving van de jongste dag, waarop we geoordeeld worden of we hongerigen te eten hebben gegeven, naakten hebben gekleed, enz. Een krachtig voorbeeld van goeddoen aan anderen is de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan (Luk. 10:25-35)! Een priester en Leviet lopen een gehavende Jood voorbij, vanwege de veiligheid en uit angst om onrein te worden door een dode aan te raken. Een bewogen Samaritaan, uit het volk dat de Joden vijandig gezind is, begrijpt echter dat gehoorzamen beter is dan offerande (1 Sam. 15:22) en offert uit pure bewogenheid zijn tijd en geld op.

De Heere Jezus Zelf gaat ons voor in het omzien naar en goeddoen aan mensen. Hij ging om met de kwetsbaren in de samenleving, zoals melaatsen en roept ons op om onze vijanden lief te hebben, goed aan hen te doen en hen uit te lenen zonder te verwachten het terug te krijgen (Luk. 6:35). De apostelen roepen op om aan armen (Gal. 2:10), weduwen, wezen (Jak. 1:27) en gevangenen (Hebr. 13:3) te denken en om gastvrijheid te verlenen aan vreemdelingen (Hebr. 13:2).

Uit de Bijbel blijkt zelfs dat omzien naar anderen wezenlijk is voor een levend christen. Wie zijn broeder of zuster (maar ook anderen) geen kleding of voedsel schenkt, heeft een dood geloof; het is immers niet werkzaam (Jak. 2:15-16; 1 Joh. 3:17-18). Indringend stelt Jesaja aan de kaak dat mensen God met uiterlijke daden vereren, maar niet bewogen zijn met hun naaste. Dat is een offer waaraan de Heere een gruwel heeft (Jes. 1:13-15,17). Uit het geheel van de Bijbel blijkt dat het betonen van barmhartigheid niet slechts een optie is voor een christen, maar een criterium of hij of zij de Heere daadwerkelijk liefheeft.

Uit de in de voorgaande alinea genoemde Bijbelteksten blijkt dat diaconaat zowel barmhartigheid als gerechtigheid omvat. Heel kort samengevat is barmhartigheid: 'de bewogen daad om de ander te helpen uit zijn nood', gerechtigheid: goed of recht doen aan een ander, zodat diens situatie weer overeenkomt met Gods bedoeling, met Zijn wet. Het is de Heere Zelf Die recht verschaft aan verdrukten

en hongerigen brood geeft (Ps. 146:7). Christus identificeerde Zich met armen en rechtelozen en nam de plaats in van geestelijke arme en failliete mensen (Matth. 5:3).

Hoewel we alleen van God gerechtigheid kunnen verwachten (Ps. 146:3), schakelt Hij mensen daarbij in: Hij geeft Zijn dienaren een hart dat het kwade haat en het goede liefheeft, een bewogen hart dat opkomt voor recht en gerechtigheid (Am. 5:24, vgl. vs. 15). Een situatie van volkomen gerechtigheid zal er pas op de nieuwe aarde zijn (Jes. 11:1-9); dit geeft een zekere ontspanning aan onze inspanningen. Barmhartigheid en gerechtigheid spelen elk ook op een verschillend niveau: bij barmhartigheid is degene naar wie wordt omgezien passief; bij gerechtigheid krijgt de ander meestal weer deels de regie in handen. Bovendien worden bij gerechtigheid niet incidenten aangepakt, maar de onderliggende structuren.

Horizontalisering?

Aan het begin van de vorige paragraaf stelden we de vraag of diaconaat vanuit de kerk in de samenleving niet tot horizontalisering leidt, waardoor de gedachte dat een christen een burger van het hemelse Koninkrijk is, vervaagt. Op grond van de hierboven behandelde Bijbelse gegevens kunnen we stellen dat juist christenen, burgers van Gods Koninkrijk, omzien naar hun naaste en voor het recht van de kwetsbare naaste opkomt, omdat hun Koning dit beveelt, hen hierin voorgaat en op de oordeelsdag alle mensen toetst of zij aan Zijn bevel gehoor hebben gegeven.

Als christenen omzien naar hun naaste bouwen ze relaties op. Zo kan het Evangelie gedeeld worden, bijvoorbeeld door uit te leggen waarom ze bewogen zijn met hun naaste of door mensen rond Kerst voor een maaltijd uit te nodigen waarbij het Kerstevangelie klinkt. Zo gaan diaconaat en evangelisatie op een natuurlijke manier samen op, zonder dat bekering van mensen een voorwaarde is om hen te helpen. Bovendien moet er transparantie zijn ten aanzien van de activiteiten: een creatieve cursus moet geen verkapte Bijbelstudie zijn en als er een maaltijd georganiseerd wordt dient van tevoren gezegd te worden dat dit omsloten wordt door gebed en het lezen van een Bijbelgedeelte.

Hoe dient de gemeente toegerust en gemotiveerd te worden?

De allerbelangrijkste vraag in het diaconale werk is *hoe* wij dat doen: in eigen kracht en vanuit de gedachte er iets mee te kunnen verdienen of gedrongen door de liefde van Christus? De gesprekken van de Heere Jezus met de wetgeleerde (Luk. 10:25-37: hier vertelt Jezus de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan) en met de rijke jongeling (Mark. 10:17-22) maken duidelijk dat het liefhebben van de naaste volkomen overgave aan God en Zijn wil en radicale offervaardigheid vereisen. Dit kan alleen als wij leren dat we dit niet kunnen en alleen het eeuwige leven kunnen verkrijgen door de gerechtigheid van Christus. Doordat Hij, Die rijk was, arm werd om ons rijk te maken (2 Kor. 8:9).

Alleen gedrongen door Christus' liefde en in Zijn kracht kunnen we onze naaste dienen. Zoals Johannes schrijft: 'Geliefden, indien God ons alzo lief heeft gehad, zo zijn ook wij schuldig elkander lief te hebben' (1 Joh. 4:11). Daarom is de vraag of wij naar onze naaste omzien ook een criterium voor de vraag of we echt christen zijn, zoals hierboven bleek.

De gemeente moet daarom in prediking en pastoraat zowel op positieve wijze, vanuit het offer van Christus, als op negatieve wijze, vanuit de vraag om onszelf te onderzoeken of we onze naaste metterdaad liefhebben, aangespoord worden tot dienstbetoon. Hierin speelt de diaken een belangrijke rol. Hij kan op huisbezoek de vraag stellen hoe de betreffende gemeenteleden staan in hun buurt en woonplaats, of ze contacten hebben en of ze iets kunnen betekenen voor anderen.

Daarnaast dient in de prediking en het pastoraat concreet leiding gegeven te worden aan de leefwijze van christenen. Zodat het dienen van de Heere ons hele leven doortrekt en wij het beste van onze gaven, energie, tijd en geld aan de Heere geven en niet slechts het 'restant'. Uiteraard hoeft niet iedereen de Heere als predikant, zendeling of evangelist te dienen. Ieder beroep is een goddelijk beroep. Maar onze keuzes dienen we wel te maken met het oog op de Heere en Zijn dienst: hoe kunnen we Hem, in beroep, in de woonomgeving, in onze vrije tijd en met ons geld, dienen? In welke omgeving kunnen we het beste God en onze naaste dienen? Hoeveel van ons geld hebben we nodig en hoeveel kunnen we aan de Heere en Zijn dienst geven? De ambtsdragers, waaronder diakenen op huisbezoek, dienen hierin leiding te geven zonder in wetticisme te vervallen.

Een aspect van het christelijke leven is de manier waarop we persoonlijk, in gezinsverband of als werkgever omgaan met de goederen die God ons heeft toevertrouwd, het rentmeesterschap. Zijn we matig en delen we uit van datgene wat God ons gegeven heeft of halen we zoveel mogelijk naar ons toe, gaan we puur voor groei en vooruitgang, leven we overdadig en zijn we gierig? De gelijkenis van de rijke man en de arme Lazarus leert ons de ernst die onze leefwijze heeft: eeuwig wel of eeuwig wee. In prediking en pastoraat dient leiding gegeven te worden inzake dit rentmeesterschap.

Hoe kan diaconaat vanuit de kerk in de samenleving vormgegeven, georganiseerd en gecoördineerd worden?

- Begin met bidden. In het Bijbelboek Handelingen lezen we dat het werk van de Heilige Geest altijd wordt voorafgegaan door aanhoudend, vurig en gezamenlijk gebed (bijv. 1:24; 2:42; 4:24-30).
- In een wijk, bijv. de eigen wijk. De eerste stap om deze vorm van diaconaat op te zetten is een behoeftenonderzoek. Wat heeft de wijk van de kerk op diaconaal gebied nodig? Bij het beantwoorden van deze vraag kunnen de burgerlijke gemeente en maatschappelijke organisaties in de wijk behulpzaam zijn, maar het is vooral belangrijk om met de mensen zelf in gesprek te gaan. U kunt allerlei activiteiten opzetten (zie een aantal voorbeelden hieronder), maar hebben de mensen hier behoefte aan? Dat laatste aspect dient u eerst helder te krijgen. U kunt hiervoor een [toolkit](#) gebruiken.
- Voorbeelden van activiteiten: inloopochtend, bijv. in het kerkgebouw, waar mensen koffie kunnen drinken, in gesprek kunnen gaan, waar (creatieve) cursussen gegeven worden, hulp in administratie of bij het huiswerk geboden wordt of waar van tijd tot tijd een maaltijd georganiseerd wordt (of waar men gezamenlijk kookt, bijv. in een workshop budgetkoken). Op die manier worden mensen geholpen op de terreinen van eerste levensbehoeften, sociaal netwerk, kleding e.d. Voorbeelden: inloopochtenden in kerkgebouwen te Apeldoorn, Opheusden, of in Ede ([Thuis in Zuid](#))
- Organisatie en coördinatie:
  - Denk goed na waar u de activiteit(en) laat plaatsvinden: in de kerk of, bijv. als de drempel daarvan te hoog is, elders, bijv. in een buurthuis
  - Integreer het initiatief in het beleidsplan van de diaconie en bespreek dit met de kerkenraad
  - Coördinatoren die terugkoppelen aan de kerkenraad; wijs hiervoor vanuit de raad contactpersonen aan
  - Vrijwilligers: ouderen en jongeren (schakel ook de JV's in) uit de gemeente, mensen uit de wijk (doe het werk niet voor, maar *met* de wijk). Maak gebruik van de gaven die er binnen de gemeente en de wijk zijn. Werf nieuwe vrijwilligers via bestaande vrijwilligers.

- In samenwerking met maatschappelijke spelers in de wijk (bijv. wijkteam) of (bij veel hulpvragen) hulpverlening (Ontmoeting, Leger des Heils) kan ook door een leefgemeenschap waarvan de leden meedoen aan het vrijwilligerswerk, zoals Hart voor West te Rotterdam
- Probeer lokale of regionale fondsen over te halen om het inloophuis financieel te steunen.
- Zie voor de praktische uitwerking ook: [WMO: checklist voor diaconieën](#)
- In een plaats als geheel, bijv. door middel van een hulpdienst (evt. met daaraan verbonden hulplijn, bijv. in Arnemuiden en Woudenberg), door te participeren in initiatieven als Present en Hulp in Praktijk, waarbij een hulpvraag aan aanbod gekoppeld wordt, of d.m.v. een inloophuis (bijv. in Putten). Om de krachten te bundelen dient bij voorkeur de samenwerking met andere kerkelijke gemeenten gezocht te worden. Deze samenwerking kan haar beslag krijgen in een diaconaal platform dat gesprekspartner vormt van de overheid. Diaconale platformen, al dan niet verschillend van aard, waarin HHG's participeren zijn er bijv. in Barneveld, Kesteren, Lunteren, Moerkapelle, Opheusden en Putten.
- Uitoefenen van gerechtigheid:
  - Als de lokale overheid keuzes maakt die de financieel minder draagkrachtigen onevenredig raken kunnen diakenen, mogelijk in samenwerking met andere kerkelijke gemeenten (mogelijk via een diaconaal platform) en belangenbehartigers, een signaal naar de overheid afgeven. Ook kunnen zij aandringen op het verminderen van bureaucratie, vereenvoudiging van regelgeving en meer één loket beleid.
  - De diaconie kan de gemeente stimuleren armen en werklozen te helpen om uit een negatieve spiraal te komen, bijv. via initiatieven als Schuldhulpmaatje en Jobhulpmaatje. Ook kan een gemeente zich inzetten voor vluchtelingen en asielzoekers in de omgeving.
  - Door als kerkelijke gemeenten in een plaats samen een Noodfonds op te richten: één loket voor hulpvragen waarin de burgerlijke gemeente niet voorziet.

Hoe dient de relatie tot de kerkelijke gemeente en diaconie te zijn?

In de vorige paragraaf ging het om diaconaal werk door een groep gemeenteleden, waarvoor de diaconie eindverantwoordelijk is. Het is van belang dat helder is en vastgelegd is welke partij (de coördinatoren van het diaconale werk of de diaconie) waarvoor verantwoordelijk is, bijvoorbeeld als het gaat om ongevallen van of ongewenst gedrag door vrijwilligers en om de financiën.

De diaconie dient het diaconale werk in de samenleving te ondersteunen. Niet alleen financieel (bijv. door regelmatig voor het doel te collecteren), maar ook geestelijk en mentaal. Het is daarom belangrijk dat er regelmatig overleg is tussen de diaconie en de coördinatoren en dat diakenen meeleven en, zo mogelijk af en toe, meedoen.

Daarnaast is het heel belangrijk dat de diaconie de gemeente meeneemt in het diaconale werk in de maatschappij, bijvoorbeeld door berichten in de kerkorde of afkondigingen op zondag. Zodat de gemeente weet van plannen, concrete stappen die gezet worden, ontwikkelingen en behoeften (hoe kan de gemeente het betreffende initiatief steunen).

Naast diaconaal werk waarvoor de diaconie eindverantwoordelijk is, bestaat ook door individuele gemeenteleden verricht diaconaal werk waarvoor dit niet geldt, bijvoorbeeld in de zorg voor een oude buurvrouw of als vrijwilliger voor een organisatie als de Voedselbank of Schuldhulpmaatje. Uiteraard is de diaconie hiervoor niet verantwoordelijk. Dat is geen enkel probleem; sterker nog: het is alleen maar

toe te juichen als individuele gemeenteleden omzien naar hun medemens. Wel is het belangrijk dat er door de diaconie, bijv. op huisbezoek, geïnformeerd wordt naar het diaconale werk van individuele gemeenteleden, zodat de diaconie hierin kan meeleven en – denken.

Gebruikte literatuur en website

A. Baars e.a., *Rijk & arm ontmoeten elkaar. Bijbelstudies over armoede en onrecht*, Heerenveen 2013.

C. den Boer, 'Gerechtigheid en barmhartigheid in diakonaal perspectief', in: C. den Boer (red.), *Lof en dienst, Pastorale handreiking ten dienste van de diaken*, Kampen 1987, 106-113.

Tim Chester, *Good news to the poor* [Goed nieuws voor de armen], Wheaton, Ill. 2013.

Kevin Deyoung en Greg Gilbert *What is the mission of the church? Making sense of social justice, Shalom, and the Great Commission* [Wat is de missie van de kerk? Sociale gerechtigheid, shalom en de grote opdracht], Wheaton, Ill. 2011.

G.C. den Hertog en A. Noordegraaf (red.), *Dienen en delen. Basisboek diaconaat*, Zoetermeer 2009.

T.M. Hofman, *Arm en rijk in crises. Een persoonlijke zoektocht naar de receptie en de relevantie van Lucas 16 over de rijke man en de arme Lazarus*, Sliedrecht 2020.

Tim Keller, *Geroepen tot barmhartigheid* (vert. van *Ministries of Mercy*), Franeker 2017.

Tim Keller, *Ruim baan voor gerechtigheid. Rechtvaardig worden door Gods genade* (vert. van *Generous justice*), Franeker 2011.

Herman Noordegraaf en Hielke Wolters (red.), *Barmhartigheid en gerechtigheid. Handboek diaconiewetenschap*, Kampen 2004.

Websites

<https://www.hersteldhervormdekerk.nl/diaconaat/nieuws-en-brochures/brochures> (onder 'Toerustingsdagen' – 'Dienen vanuit de kerk in de samenleving - Diaconaat buiten de kerkelijke gemeente (2021)' zijn de video-opnames van en Powerpoint-slides bij de gehouden lezingen als ook de uitwerking van de lezingen (brochure) te vinden)

www.knooppuntkerkenarmoede.nl